

УДК 004.91 + 378.147.111+681.513.7

До питання організації самостійної роботи студентів у вищій школі

(на прикладі підготовки документознавців)

ON THE ISSUE OF INDEPENDENT EXTRACOURSE WORK IN MODERN HIGHER SCHOOLS

(on the example of training document scholars)

ПРОКОФ'ЄВА Катерина – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Навчально-наукового інституту «Інститут промислових та бізнес технологій», Український державний університет науки і технологій, просп. Науки, 4, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4242-3346>

РЕШЕТИЛОВА Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Навчально-наукового інституту «Інститут промислових та бізнес технологій», Український державний університет науки і технологій, просп. Науки, 4, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7975-0773>

САВЧЕНКО Сергій – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Навчально-наукового інституту «Інститут промислових та бізнес технологій», Український державний університет науки і технологій, просп. Науки, 4, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3615-2343>

PROKOFIEVA Kateryna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Document Studies and Information Activities, Educational and Scientific Institute «Institute of Industrial and Business Technologies» of the Ukrainian State University of Science and Technology, 4 Nauka Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

RESHETILOVA Oksana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Document Studies and Information Activities, Educational and Scientific Institute «Institute of Industrial and Business Technologies» of the Ukrainian State University of Science and Technology, 4 Nauka Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

SAVCHENKO Serhiy – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Document studies and Information Activities, Educational and Scientific Institute «Institute of Industrial and Business Technologies» of the Ukrainian State University of Science and Technology, 4 Nauka Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

Анотація. Стаття присвячена дослідженню організації самостійної роботи студентів закладів вищої освіти (далі – ЗВО) в Україні в контексті впровадження Болонського процесу. У статті підкреслено важливість самостійної роботи здобувачів вищої освіти як ключового компонента освітнього процесу, що сприяє формуванню та розвитку професійних знань і навичок. Авторами акцентовано увагу на необхідності адаптації європейських освітніх принципів до українських культурних, соціальних та економічних умов. Дослідження ґрунтується на аналізі останніх публікацій і педагогічного досвіду, пов'язаних з інтеграцією Болонського процесу в українську систему освіти. Наведено приклади практичного досвіду, накопиченого на кафедрі документознавства та інформаційної діяльності Український державний університет науки і технологій (далі – УДУНТ), зокрема, в умовах дистанційного навчання. Основну увагу приділено різним аспектам і методам організації самостійної роботи здобувачів вищої

освіти з використанням інформаційних технологій. Розглянуто переваги та особливості позааудиторної роботи, такі як її гнучкість за змістом і тривалістю, різноманітність форм і видів діяльності. Обґрунтовано потребу в урізноманітненні технічних та технологічних засобів навчання, у тому числі, використанні комунікативних платформ, що первинно не планувалися як специфічний навчальний інструмент. Наведено конкретні приклади ефективних методів, включно з використанням мультимедійних презентацій, аналізом ситуаційних задач, бібліографічними тренінгами та відеоблогінгом. Підкреслено необхідність демократизації та діалогізації освітнього процесу, відхід від менторської моделі викладання на користь ролі викладача як консультанта і модератора. Це дасть змогу здобувачам вищої освіти проявляти ініціативу, розвивати креативні здібності та аналітичне мислення, що відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства. Запропоновано перспективні ідеї для подальшого урізноманітнення форм і методів самостійної роботи здобувачів освіти – студентів, які спрямовані на розвиток їхніх професійних та особистісних якостей відповідно до принципів Болонського процесу.

Ключові слова: самостійна робота, позааудиторна робота, Болонський процес, вища освіта, інформаційні технології, дистанційне навчання, педагогічний досвід.

Summary. *The article explores the organization of students' independent work in higher education institutions (further – HEIs) in Ukraine within the context of the Bologna Process integration. Independent work is emphasized as a crucial component of the educational process, essential for the development of professional knowledge and skills. The author highlights the necessity of adapting European educational principles to the Ukrainian cultural, social, and economic context. The study is based on an analysis of recent publications and pedagogical experience related to the Bologna Process in Ukrainian education. The article references practical experience accumulated by the Department of Documentation and Information Activities Ukrainian State University of Science and Technologies (further – at UDNUT), particularly under conditions of remote learning. The focus is on various aspects and methods of organizing students' independent work using information technologies. Advantages and specific features of extracurricular activities are examined, including their flexibility in content and duration, and the diversity of forms and activities. The need to diversify the technical and technological means of learning, including the use of communication platforms that were not originally planned as a separate educational tool, is substantiated. Concrete examples of effective methods are provided, such as the use of multimedia presentations, analysis of situational tasks, bibliographic training, and professional video blogging. The article underscores the necessity of democratizing and dialogizing the educational process, moving away from a mentoring model towards a role for educators as consultants and moderators. This shift allows students to demonstrate initiative, develop creative abilities, and enhance analytical thinking, aligning with the demands of a modern information society. The study critiques the idealized image of a creative, autonomous student often portrayed in Ukrainian publications, emphasizing the gap between this ideal and the reality faced by many students. It calls for a problematization of optimistic views on independent work within the Ukrainian context, considering the significant cultural, social, and economic differences. The achievements of independent work should include: improving skills acquired in the classroom, creating conditions conducive to team building and cooperation, broadening students' horizons, and organizing their leisure time. Extracurricular activities can range from traditional group sessions and competitions to innovative projects such as creating multimedia presentations and professional vlogs. The article suggests further development of diverse independent work methods, aiming to foster students' professional and personal qualities in line with the Bologna Process principles. The integration of new technologies and communication platforms is seen as essential for enhancing the effectiveness of independent work and preparing students for the demands of the modern professional environment. In conclusion, the article proposes numerous ideas for enriching the forms and methods of independent work, emphasizing the importance of mutual interest and collaboration between educators and students, and a clear understanding of professional growth and self-realization perspectives.*

Key words: independent work, extracurricular activities, Bologna Process, higher education, information technologies, remote learning, pedagogical experience.

Вступ. Самостійна робота – неодмінна складова навчального процесу у ЗВО. Організація викладачем різних видів діяльності студентів у позааудиторний час забезпечує необхідні умови для формування й розвитку фахових знань та навичок. Особливо це завдання актуалізувалося в контексті інтеграції української вищої освіти до Болонського процесу, де самостійна робота студентів – засаднича умова навчання і базовий компонент. Болонська конвенція, крім всього іншого, спрямована на «зменшення навантаження на студентів», звісно ж, за рахунок скорочення аудиторної роботи [1]. Ідеологічне підґрунтя такої тези вкорінене у боротьбу європейської спільноти із авторитарно-монологічним дискурсом старої системи, коли викладач позиціонується як носій істини, а студент – пасивний об’єкт менторства та напучування. Нині постулюється протилежна теза про паритетність, діалогічність та транспарентність навчального процесу, коли студент перебуває в ситуації пошуку і вільного вибору як навчального матеріалу, так і форм та методів власного навчання.

Зазначимо необхідність проблематизації такої оптимістичної позиції в теорії та практиці організації самостійної роботи студентів в українських умовах, із урахуванням засадничо іншого культурного, соціального, економічного та ментального контексту.

Аналіз останніх досліджень. Тематика самостійної роботи студентів в умовах сучасного навчального процесу органічно пов’язана із рефлексіями довкола просування в Україні Болонського процесу з вказаними вище акцентами на бажаний (хоч і далекий від реальності) тип студента: творчого, самостійного, креативного, активного, якому буде достатньо незначної аудиторної підтримки. Складно сказати чому, але чимало українських публікацій на цю тему плекають саме такий ідеалізований тип, ігноруючи реального масового студента – випускника української середньої школи, що переживає серйозну фінансову, ідейну, організаційну та кадрову кризу.

У плані представлення педагогічного досвіду та теоретичних рефлексій, зокрема в контексті реалізації європейського вектору освіти, вартими уваги є праці Л. Рошиної та О. Захарова [12], хоча з їхніми оцінками ролі Болонського процесу у виховній місії університетів важко погодитися. Розвиток нових технологій і перспективи їхнього застосування в освіті, перехід на кредитно-модульну систему зі скороченням аудиторних годин у структурі навчального процесу, а також вимушений перехід до дистанційної форми роботи спонукає українських науковців до рефлексій на ці теми (О. Тамаркіна, [15], Л. Огнівчук [7], В. Туряниця [16], В. Лукашук [2] та ін.).

Науково-педагогічні працівники кафедри документознавства та інформаційної діяльності УДУНТ також долучилися до розробки організаційно-методичних засад самостійної роботи студентів, зокрема, у вимушених умовах дистанційного навчання. Деякі аспекти та узагальнення організації самостійної роботи студентів були раніше викладені у колективній монографії, створеній на кафедрі документознавства та інформаційної діяльності [3–5; 8–11]. Також на кафедрі було створено методичні рекомендації із самостійної роботи студентів-документознавців [6]. Викладачами кафедри обґрунтовувалася потреба в урізноманітненні технічних та технологічних засобів навчання, в тому числі, використанні комунікативних платформ, що первинно не планувалися як специфічний навчальний інструмент, наприклад, *Telegram* [13, с. 135–136]. Крім того, педагоги та науковці кафедри мають намір розробити низку інноваційних концептів, що значно урізноманітнить форми і методи самостійної роботи з акцентом на розкриття творчого потенціалу.

Метою статті є окреслення авторського розуміння організації самостійної позааудиторної роботи студентів у ЗВО, розробка ідей щодо урізноманітнення цієї роботи з огляду на поступ засобів комунікації і інформаційних технологій та репрезентація практичного досвіду, здобутого за останні роки з огляду на дистанційний формат навчання.

Виклад основного матеріалу. Позааудиторна робота є складовою навчального процесу у вищій школі. І якщо вона відбувається із залученням інформаційних технологій, то неодмінно спрямовується на досягнення спільної мети освіти та виховання. Це створює умови, що сприяють розвитку інтелектуальних, творчих, особистісних якостей студентів, їх професійної адаптації у суспільстві з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей.

Навчальний план будь-якої спеціальності (кожної освітньої програми у ній) передбачає проведення лекційних та практичних занять із фахових та загальноосвітніх предметів. Під час практичних занять із використанням комп'ютера перевага надається в основному фронтальній роботі зі студентами. Вони ще не володіють необхідними загальними та професійними знаннями й вміннями, які дозволили б у великому обсязі використовувати індивідуальний підхід. У результаті не завжди кожен студент спроможний повною мірою проявити себе під час заняття.

Вирішенням цієї проблеми є використання позааудиторної роботи із залученням інформаційних технологій. Це дає можливість одним студентам долати бар'єр комп'ютерної комунікації, іншим – у комфортній атмосфері, виконуючи конкретну роботу, закріплювати знання, отримані на лекції, третім – розвивати свої професійні здібності як у межах самого поточного предмета, так і в інших предметних галузях, використовуючи при цьому комп'ютер як технічний засіб. Студенти при цьому мають бути зорієнтовані не лише на репродуктивну модель навчання, але й на креативну, розширюючи концептуальні межі предмету, який вони вивчають на лекціях та семінарах. Занурення у безмежжя фахової інформації дозволить творчому студенту не лише виходити за межі підручничкової бази дисципліни, але й дискутувати з викладачем та іншими студентами, оперативніше отримувати нову інформацію, ніж це робить сам викладач і ділитися нею під час обговорення певних тем. Звісно, для цього потрібно демократизувати атмосферу комунікації між студентами та викладачами, відмовитися від застарілої «менторської» моделі, що є непростим завданням. Це і є основною метою самостійної роботи у позааудиторний час – спонукати студента до самостійних інформаційних пошуків, аналізу і синтезу отриманої інформації та її інтеграції в предметні межі курсу, що вивчається. У цьому сенсі нам здається надмірною позиція колег, які пов'язують ефективність позааудиторної роботи із «постійним педагогічним контролем» [15, с. 230]. Водночас варто погодитися і з тими науковцями, що зауважують у студентів брак ініціативи. За словами В. Лукашука, «далеко не всі студенти проявляють свідомість і волю, необхідні для організації власної самостійної роботи», саме в цій ділянці потрібна робота викладачів як делікатних і тактовних консультантів [2, с. 83].

Здобутки позааудиторної роботи мають бути наступні: 1) удосконалення вмінь та навичок, набутих в аудиторії; 2) створення сприятливих умов згуртування колективу, розвитку навичок співробітництва; 3) розширення світогляду студентів, розвиток пізнавального зацікавлення, оскільки схильність людини до того чи іншого предмета практично неможливо задовольнити в межах лише навчальної програми; 4) організація вільного часу студентів.

Порівняно із аудиторною формою, позааудиторна робота має низку особливостей:

1) за змістом вона менш суворо регламентована освітньою програмою. Матеріал пропонується відповідно до знань та вмінь студентів. Це означає, що при доборі завдань та матеріалу безпосередній зв'язок із рівнем підготовки є бажаним, але не обов'язковим. Треба зважати лише на рівень розвитку студентів;

2) аудиторні заняття плануються на 1 годину 20 хвилин (2 години 40 хвилин, якщо заняття спарені). Викладачеві іноді складно утримувати увагу студентів, враховуючи їхню втому від великої кількості нового матеріалу. Позааудиторні заняття можуть бути розраховані як на

1,5–2 години, так й на 30–45 хвилин, в залежності від змісту та форми проведення, вони можуть взагалі чітко не регламентуватися;

3) аудиторна форма вимагає постійного складу студентів, об'єднаних у колектив за певною формальною ознакою (академічна група, підгрупа, потік). Для позааудиторної роботи студенти можуть об'єднуватися у групи, навчаючись в одній академічній групі, або у різних; на одному факультеті чи на різних; в середині академічної групи чи її підгрупи, колектив створюється на добровільних засадах. Склад студентів, навіть за наявності однієї й тієї форми позааудиторної роботи, може змінюватися;

4) позааудиторна робота характеризується різноманіттям форм та видів, передбачаючи заочне та дистанційне навчання: групові заняття, вікторини, вечори, олімпіади, гуртки;

5) зацікавленість студентів матеріалом за змістом та/або за формою, більш вільне вираження своїх почуттів під час роботи, ширше використання ігрових форм проведення занять та елементів змагання в них.

Як правило, позааудиторна роботи зі студентами проводиться:

1) з тими, хто відстає від інших щодо програмного матеріалу, тобто йдеться про додаткове навчання. Основною метою є ліквідація прогалин та попередження неуспішності, що має яскраво виражений індивідуальний характер і вимагає від викладача особливого такту;

2) з тими, хто виявляє зацікавленість та схильність до предмету чи наукової роботи з огляду на свої перспективи у майбутній професії. Це і є власне позааудиторна робота у традиційному розумінні терміна. Її цілі можуть бути дуже різноманітними і залежати від вподобань як викладача, так і студентів. Зміст та форму проведення позааудиторних занять визначає викладач, бажано з обговоренням цього питання зі студентами, при цьому основним критерієм є подальший розвиток зацікавленості студентів до визначеної теми чи проблематики. При цьому, зауважимо, що студентів обох категорій не варто розділяти на різні позааудиторні групи, але потрібно диференціювати завдання і рівні складності.

Засобів позааудиторної роботи у ЗВО чимало, зазначимо для прикладу деякі з них, що традиційно використовуються на кафедрі документознавства та інформаційної діяльності УДУНТ:

– олімпіади з фахових предметів в межах ЗВО (перший тур), Всеукраїнські та міжнародні фахові олімпіади (переможці першого туру);

– розробка та ведення сторінки кафедри в соціальних мережах, підготовка матеріалів для газети ЗВО;

– студенти розробляють агітаційні матеріали щодо вступної кампанії наступного року (за можливості);

– студенти протягом тривалого часу готували матеріали для багатонакладної газети «Кадри металургії» (зараз не видається);

– участь у наукових та науково-практичних конференціях й семінарах, публікація наукових статей та тез доповідей;

– студентський науковий гурток (проведення вікторин, вечорів, КВК тощо);

– написання студентської наукової роботи (міжвузівський рівень).

Оцінювати позааудиторну роботу можна за різними критеріями: за охопленням студентів, за часом проведення, за систематичністю, за дидактичною метою, за наявними досягненнями тощо. Це можуть бути епізодичні поодинокі заходи і постійно діючі позааудиторні організації (що працюють принаймні протягом навчального року). Викладацький досвід показує, що найбільше зацікавлення у студентів мають або заняття ігрового, змагального характеру (вікторини та конкурси), або доручення, що спонукають до самостійної вдумливої роботи

з проблематики обраного фаху (розв'язання нестандартного прикладного завдання, підготовка доповіді для проголошення на науковому заході, написання статті для друку тощо).

Поступ інформаційних технологій, імперативи Болонського процесу, спрямовані на творчість, активність, комунікабельність, мобільність, креативність студентів, зростання нового покоління студентів, що дедалі менше сприймають монологічний характер навчального процесу, вимагаючи рівноправного діалогу з викладачами, поява нових платформ інтелектуальної комунікації, – все це змінює традиційну субординацію форм навчального процесу, коли аудиторна лекція була головний каналом, а самостійна робота значною мірою другорядною, а часом факультативною. Нині якраз самостійна робота студента є чи не основною формою навчання, а роль викладача зводиться до комунікатора-посередника, консультанта та модератора, що має допомогти перейти від репродуктивної парадигми навчання до креативної [12, с. 90]

Зважаючи на структурні зміни, пов'язані з європеїзацією, демократизацією, плюралізацією та технологізацією освітнього простору, відповідно до принципів Болонської декларації 1999 року, ратифікованої Україною [14], варто розробляти ідеї щодо урізноманітнення самостійної роботи студентів, що виконується у вільний від аудиторних занять час.

Про що йдеться? Наприклад, розробка мультимедійних презентацій на цікаві теми, із використанням графіки, відео та аудіо. Це допоможе студентам не лише закріпити знання, а й розвинути навички презентації, які обов'язково знадобляться як під час захисту кваліфікаційних робіт, так і в професійній діяльності. Розвинути аналітичні уміння допоможе розв'язання ситуаційних завдань: йдеться про аналіз реальних чи гіпотетичних життєвих ситуацій, пов'язаних із їхньою сферою навчання.

Фактично, йдеться про моделювання ситуацій та контекстів, що дозволить максимально проявити креативні рішення та аналітичні таланти. У межах науково-дослідницької підготовки доцільно проводити своєрідні «бібліографічні тренінги»: студентам можна дати завдання – підготувати розширену бібліографію за темою їхніх професійних інтересів, використовуючи як традиційні бібліотечні фонди, так і електронні ресурси мережі інтернет. Це допоможе їм не лише розібратися в сучасних підходах, але й навчитися правильно робити бібліографічні описи відповідно до ДСТУ. Для документознавців, архівознавців, бібліотекознавців це професійне вміння є фундаментально важливим. Ще одним дидактичним рішенням може бути заохочення студентів до відеоблогінгу фахового спрямування, що сприятиме вдосконаленню комунікативних навичок, мовлення, дикції, аналітичного мислення. Така форма роботи активно використовується в Європі та світі. Платформами для цього виду самостійної роботи може бути *YouTube*, *Telegram*, *TikTok* та інші популярні майданчики авторепрезентації сучасної молоді.

Подібні пропозиції, а їх може бути безліч, мають переростати у реальні навчальні проекти, для цього потрібне передовсім взаємне бажання викладачів та студентів, інтерес до професії та розуміння перспектив і напрямів власної фахової самореалізації.

Висновки. Отже, авторське розуміння самостійної позааудиторної роботи впливає із багаторічного практичного досвіду, здобутого за весь період фахової підготовки студентів на кафедрі документознавства та інформаційної діяльності з 2003 року. Його базові складники – це: орієнтація на професійну адаптацію студентів, виховання уміння пристосовуватися до мінливої реальності ринку праці; відмова від монологічного нараторства, коли студент наповнюється концептуально безальтернативним лекційним контентом (у сфері дисциплін документно-інформаційного циклу це зробити простіше з огляду на міждисциплінарний статус більшості цих дисциплін, їхній відносно молодий вік, дискусійність методології та відсутність усталеної теоретико-методологічної бази); «організація вільного часу студентів»:

ми вживаємо це словосполучення за звичкою, але в тому й суть, що вільний час є вільним від організаторських втручань викладача, який вже не регламентує, а модерує студентську ініціативу та самоорганізацію; поділяючи студентів на передовиків та тих, що відстають, не потрібно проводити цю лінію розмежування на практиці, щоб не створювати враження інтелектуальної сегрегації.

Список використаних джерел

1. Болонська конвенція. URL: <https://eurosvita.net/?category=17&id=1038> (дата звернення: 29.05.2024).
2. Лукашук В. Модернізація української вищої освіти в контексті Болонського процесу. *Український соціум*. 2013. № 3. С. 77–85.
3. Лучанінова О. П. Проблемне поле нових освітніх парадигм і розвитку особистості здобувача вищої освіти. *Документ: історія, лінгвістика, дидактика, суспільне призначення*: монографія / за заг. ред. О. В. Михайлюка, К. А. Прокоф'євої, О. М. Решетілової, С. В. Савченка. Дніпро: УДУНТ, 2023. С. 115–119.
4. Лучанінова О. П. Розвинені здатності студента як основа його професійної компетентності. *Документ: історія, лінгвістика, дидактика, суспільне призначення*: монографія / за заг. ред. О. В. Михайлюка, К. А. Прокоф'євої, О. М. Решетілової, С. В. Савченка. Дніпро: УДУНТ, 2023. С. 122–125.
5. Лучанінова О. П. Університетські рівні – надбання здобувача вищої освіти як особистості. *Документ: історія, лінгвістика, дидактика, суспільне призначення*: монографія / за заг. ред. О. В. Михайлюка, К. А. Прокоф'євої, О. М. Решетілової, С. В. Савченка. Дніпро: УДУНТ, 2023. С. 119–122.
6. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи бакалаврів напряму 0201 «Культура»: для студентів I–IV курсів гуманітарного факультету / укладачі: К. А. Прокоф'єва, О. Ю. Висоцький. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2007. 44 с.
7. Огнівчук Л. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ із застосуванням технологій e-learning. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Т. 41. № 3. С. 187–195.
8. Прокоф'єва К. А. Активізація інтересу студентів до самостійної роботи. *Документ: історія, лінгвістика, дидактика, суспільне призначення*: монографія / за заг. ред. О. В. Михайлюка, К. А. Прокоф'євої, О. М. Решетілової, С. В. Савченка. Дніпро: УДУНТ, 2023. С. 137–147.
9. Прокоф'єва К. А. Сутність та призначення самостійної роботи студентів сучасного ЗВО. *Документ: історія, лінгвістика, дидактика, суспільне призначення*: монографія / за заг. ред. О. В. Михайлюка, К. А. Прокоф'євої, О. М. Решетілової, С. В. Савченка. Дніпро: УДУНТ, 2023. С. 125–127.
10. Прокоф'єва К. А., Решетілова О. М. Методологічні засади організації самостійної роботи студентів-документознавців. *Документ: історія, лінгвістика, дидактика, суспільне призначення*: монографія / за заг. ред. О. В. Михайлюка, К. А. Прокоф'євої, О. М. Решетілової, С. В. Савченка. Дніпро: УДУНТ, 2023. С. 127–137.
11. Прокоф'єва К. А., Чумакова Г. А. Специфіка самостійної роботи студентів-документознавців. *Проблеми науки, освіти, практики*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20–22 травня 2008). Київ: б/в, 2008. С. 170–173.
12. Рощина Л. О., Захарова О. О. Болонський процес та його вплив на самореалізацію студента. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 1. С. 89–93.
13. Савченко С. В., Прокоф'єва К. А., Решетілова О. М. Потенціал використання Telegram у дистанційному навчанні. *Сучасні інформаційні та комунікаційні технології на транспорті, в промисловості та освіті*: збірка тез XVI Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 14–15 грудня 2022 р.). Дніпро: ДІТ., 2022. С. 135–136.
14. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». Болонья, 19 червня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text (дата звернення: 29.05.2024).
15. Тамаркіна О. Самостійна робота студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34. Т. 5. С. 228–231.

16. Туряниця В. Самостійна робота студентів як вид творчої діяльності, фактор модернізації навчального процесу та підвищення якості вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: педагогіка, соціальна робота*. 2016. Вип. 1 (38). С. 302–305.

References

1. *Bolonska konventsia* [Bologna Convention]. URL: <https://euroosvita.net/?category=17&id=1038> (accessed: 29.05.2024) [in Ukrainian].
2. Lukashchuk V. (2013). Modernizatsiia ukrayinskoyi vyshchoyi osvity v konteksti Bolonskoho protsesu [Modernization of Ukrainian higher education in the context of the Bologna Process]. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian Society*, 3, 77–85 [in Ukrainian].
3. Luchaninova O. P. (2023). *Problemne pole novykh osvitynykh paradyhm i rozvytku osobystosti zdobuvacha vyshchoyi osvity* [The problem field of new educational paradigms and personality development of a student of higher education]. Dokument: istoriia, linhvistyka, dydaktyka, suspilne pryznachennia: monohrafiia [Document: history, linguistics, didactics, public purpose: monograph]. Dnipro: UDUNT [in Ukrainian].
4. Luchaninova O. P. (2023). *Rozvyneni zdatnosti studenta iak osnova yoho profesiynoyi kompetentnosti* [The student's developed abilities as the basis of his professional competence]. Dokument: istoriia, linhvistyka, dydaktyka, suspilne pryznachennia: monohrafiia [Document: history, linguistics, didactics, public purpose: monograph]. Dnipro: UDUNT [in Ukrainian].
5. Luchaninova O. P. (2023). *Universytetski rivni – nadbannia zdobuvacha vyshchoyi osvity iak osobystosti* [University levels – the property of the person acquiring higher education]. Dokument: istoriia, linhvistyka, dydaktyka, suspilne pryznachennia: monohrafiia [Document: history, linguistics, didactics, public purpose: monograph]. Dnipro: UDUNT [in Ukrainian].
6. *Metodychni rekomendatsiyi z orhanizatsiyi samostiynoyi roboty bakalavriv napriamu 0201 «Kultura»: dlia studentiv I–IV kursiv humanitarnoho fakultetu* [Methodological recommendations for the organization of independent work of bachelors in the direction 0201 «Culture»: for students of the I–IV courses of the humanities faculty] / compiled by: K. A. Prokofieva, O. Yu. Vysotskyi (2007). Dnipropetrovsk: NMetAU [in Ukrainian].
7. Ognivchuk L. (2014). Orhanizatsiia samostiynoyi roboty studentiv VNZ iz zastosuvanniam tekhnolohii e-learning [Organization of independent work of university students using e-learning technologies]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information technologies and teaching tools*, 41, 3, 187–195 [in Ukrainian].
8. Prokofieva K. A. (2023). *Aktivizatsiia interesu studentiv do samostiynoyi roboty* [Activation of students' interest in independent work]. Dokument: istoriia, linhvistyka, dydaktyka, suspilne pryznachennia: monohrafiia [Document: history, linguistics, didactics, public purpose: monograph]. Dnipro: UDUNT [in Ukrainian].
9. Prokofieva K. A. (2023). *Sutnist ta pryznachennia samostiynoyi roboty studentiv suchasnoho ZVO* [The essence and purpose of independent work of students of modern higher education institutions]. Dokument: istoriia, linhvistyka, dydaktyka, suspilne pryznachennia: monohrafiia [Document: history, linguistics, didactics, public purpose: monograph]. Dnipro: UDUNT [in Ukrainian].
10. Prokofieva K. A., Reshetilova O. M. (2023). *Metodolohichni zasady orhanizatsiyi samostiynoyi roboty studentiv-dokumentoznavtsiv* [Methodological principles of organizing the independent work of document studies students]. Dokument: istoriia, linhvistyka, dydaktyka, suspilne pryznachennia: monohrafiia [Document: history, linguistics, didactics, public purpose: monograph]. Dnipro: UDUNT [in Ukrainian].
11. Prokofieva K. A., Chumakova G. A. (2008). *Spetsyfika samostiynoyi roboty studentiv-dokumentoznavtsiv* [The specifics of the independent work of document studies students]. *Problemy nauky, osvity, praktyky: materialy V Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Problems of science, education, practice: materials V International. science and practice conf.]. Kyiv [in Ukrainian].
12. Roschyna L. O., Zakharova O. O. (2011). Bolonskyi protses ta yoho vplyv na samorealizatsiiu studenta [The Bologna process and its influence on student self-realization]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo – Nauka. Religion. Society*, 1, 89–93 [in Ukrainian].
13. Savchenko S. V., Prokofieva K. A., Reshetilova O. M. (2022). *Potentsial vykorystannia Telegram u dystantsiynomu navchanni* [The potential of using Telegram in distance learning].

Suchasni informatsiini ta komunikatsiini tekhnolohii na transporti, v promyslovosti ta osviti: zbirka tez XVI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Modern information and communication technologies in transport, industry and education: collection of theses of the XVI International scientific and practical conference]. Dnipro DIIT [in Ukrainian].

14. *Spilna deklaratsiia ministriv osvity Ievropy «Ievropeyskyi prostir u sferi vyshchoyi osvity»* [Joint Declaration of the Ministers of Education of Europe «European space in the field of higher education»]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text (accessed: 29.05.2024) [in Ukrainian].

15. Tamarkina O. (2020). Samostiyna robota studentiv ZVO v umovakh dystantsiynoho navchannia [Independent work of students of higher education institutions in the conditions of distance learning]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 34, 5, 228–231 [in Ukrainian].

16. Turyanitsa V. (2016). Samostiyna robota studentiv iak vyd tvorchoyi diialnosti, faktor modernizatsiyi navchalnoho protsesu ta pidvyshchennia iakosti vyshchoyi osvity [Independent work of students as a type of creative activity, a factor in the modernization of the educational process and the improvement of the quality of higher education]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: pedahohika, sotsialna robota – Scientific Bulletin of the Uzhhorod University. Series: pedagogy, social work*, 1 (38), 302–305 [in Ukrainian].